

ПраТ «ВНЗ МАУП»

РОБОЧА ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

«ОХОРОНА ПРАЦІ ТА ОХОРОНА ПРАЦІ В ГАЛУЗІ»

(для бакалаврів)

Київ – 2017

Підготовлено
кандидатом фармацевтичних наук, доцентом Носенко О.А.
кандидатом фармацевтичних наук, доцентом Дьяковою Л.Ю.

Затверджено на засіданні кафедри загальної та клінічної фармації (протокол №1 від 31 серпня 2017 р.)

Схвалено Вченою радою Факультету фармації ПрАТ «ВНЗ МАУП» (протокол №1 від 31 серпня 2017 р.)

Робоча програма навчальної дисципліни «Охорона праці та охорона праці в галузі». — К.: МАУП, 2017. – 22 с.

Робоча програма навчальної дисципліни призначена для студентів денної форми навчання, містить пояснювальну записку, програмний матеріал дисципліни, структуру залікових кредитів, тематичні плани лекцій, практичних занять та самостійної роботи, план практичної підготовки, перелік питань для підсумкового модульного контролю, форми контролю, а також перелік навчально-методичної літератури.

© ПрАТ «ВНЗ МАУП», 2017

ПрАТ «ВНЗ МАУП»

«ЗАТВЕРДЖУЮ»
 Декан факультету фармації
 доц. Л.Ю. Дьякова
 _____ (підпис)
 2017 р.

РОБОЧА ПРОГРАМА

З дисципліни «Охорона праці та охорона праці в галузі»
 Спеціальність: 226 «Фармація, промислова фармація»
 Рівень вищої освіти: перший (бакалаврський) рівень
 Факультет: фармації
Кафедра: загальної та клінічної фармації

Нормативні дані:

Спеціальність, термін навчання	Форма навчання	Семестр	Кількість навчальних тижнів	Підсумковий контроль				Кількість кредитів	Кількість годин								
				Екзамен	Залік (ІМК)	Курсова робота (проект)	Розрах.-графічне завдання		ECTS	Загальна кількість	Кількість аудиторних годин					Самостійна робота	Позааудиторна робота
											Всього	Лекцій	Практичних занять	Семинарських занять	Лабораторних занять		
Фармація, промислова фармація, 3 р.	ден	6	20	-	зараховано	-	-	3,0	90	30	6	24	-	-	60		

Робочу програму склали: доц. Носенко О. А., доц. Дьякова Л. Ю.
 Програму обговорено на засіданні кафедри загальної та клінічної фармації "31" серпня 2017 р., протокол № 1
 Програму ухвалено на засіданні Вченої ради Факультету фармації «31» серпня 2017 р., протокол № 1

Завідувач кафедри загальної та клінічної фармації

О.С. Соловійов

1. ПОЯСНЮВАЛЬНА ЗАПИСКА

У створенні умов праці, які відповідають сучасним вимогам, важливе значення має рівень підготовки фахівців з питань охорони праці, формування у випускників переконання щодо важливості цих питань та їх пріоритетності по відношенню до результатів трудової діяльності, що, відповідно до Закону України «Про охорону праці», є одним з основних принципів державної політики у галузі охорони праці. Одним із шляхів наближення до вирішення цієї вкрай важливої проблеми є вивчення майбутніми керівниками аптечних закладів дисципліни «Охорона праці та охорона праці в галузі».

Навчальна дисципліна «Охорона праці та охорона праці в галузі» належить до циклу дисциплін професійної підготовки здобувачів вищої освіти за спеціальністю 226 «Фармація, промислова фармація».

Дисципліна «Охорона праці та охорона праці в галузі» входить до переліку вибіркового компоненту освітньо-професійної програми «Фармація» першого (бакалаврського) рівня вищої освіти за спеціальністю 226 «Фармація, промислова фармація», галузі знань 22 «Охорона здоров'я», кваліфікація: бакалавр фармації. Навчання здійснюється протягом 3 років. Програма структурована на змістові модулі, теми.

Згідно з навчальним планом вивчення дисципліни здійснюється на 3 курсах, упродовж VI семестру.

Охорона праці та охорона праці в галузі як навчальна дисципліна:

а) ґрунтується на вивченні студентами біології з основами генетики, анатомії та фізіології людини, основ екології, гігієни у фармації, мікробіології з основами імунології, безпеки життєдіяльності, технології ліків, екстремальної медицини та інтегрується з цими дисциплінами;

б) закладає основи дотримання студентами вимог охорони праці при проходженні виробничої практики, передбачає інтеграцію з дисциплінами професійного циклу (організація та економіка фармації, фармацевтична хімія, фармакогнозія);

в) формує сприйняття важливості цих питань та їх пріоритетності по відношенню до результатів праці у професійній діяльності майбутнього фахівця фармацевтичної галузі.

Програму дисципліни «Охорона праці та охорона праці в галузі» поділено на один модуль, який у свою чергу поділяється на два змістові модулі таким чином:

Модуль 1. Охорона праці в галузі.

Змістові модулі:

1. Законодавче забезпечення охорони праці на міжнародному, державному та галузевому рівнях.
2. Охорона праці у фармацевтичному секторі галузі охорони здоров'я.

Видами навчальних занять згідно з навчальним планом є:

- а) лекції,
- б) практичні заняття,
- в) самостійна робота студентів.

Теми лекційного курсу мають за мету систематизувати знання з дисципліни, розкрити стан і перспективи розвитку ключових питань охорони праці фахівців фармації.

Практичні заняття є видом навчальних занять, на яких викладач проводить із студентами детальний розгляд окремих теоретичних положень навчальної дисципліни та формує вміння і навички їх практичного застосування шляхом індивідуального виконання студентом відповідно сформульованих завдань.

Самостійна робота студентів забезпечується комплексом навчально-методичних засобів, передбачених для вивчення конкретної навчальної дисципліни: Для самостійної роботи, окрім того, рекомендується відповідна наукова та фахова література.

Засвоєння теми (поточний контроль) контролюється на практичних заняттях відповідно до конкретних цілей засвоєння змістових модулів (проміжний контроль) – на практичних підсумкових заняттях. Рекомендується застосовувати такі засоби діагностики рівня підготовки студентів: комп'ютерні тести, розв'язування ситуаційних завдань, складання структурно-логічних схем.

2. МЕТА ВИВЧЕННЯ НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Мета: формування у майбутніх фахівців професійної звички реалізовувати набуті під час навчання загальні та фахові компетентності у контексті обов'язковості дотриманням усіх вимог і стандартів з охорони праці для збереження здоров'я і працездатності працівників у виробничих умовах та формування відповідальності у посадових осіб і фахівців за колективну та власну безпеку

Основними завданнями є:

- застосовувати сучасні методи дослідження та аналізу ризиків, загроз і небезпек на робочих місцях та виробничих об'єктах;
- аналізувати раціональність планування робочого місця та його відповідність стандартам безпеки, санітарним нормам та правилам;
- обґрунтовувати віднесення робочого місця до відповідної категорії за показниками шкідливості умов праці;
- впроваджувати організаційно-технічні заходи і засоби індивідуального захисту на основі сучасних технологічних та наукових досягнень у питаннях охорони праці;
- організовувати проведення навчання та перевірку знань з питань охорони праці;
- брати участь у розслідуванні нещасних випадків та професійних захворювань.

Компетентності:

Інтегральна компетентність Здатність розв'язувати типові та складні спеціалізовані задачі та практичні проблеми у професійній фармацевтичній діяльності із застосуванням положень, теорій та методів фундаментальних, хімічних, технологічних, біомедичних та соціально-економічних наук; інтегрувати знання та вирішувати складні питання, формулювати судження за недостатньої або обмеженої інформації; ясно і недвозначно доносити свої висновки та знання, розумно їх обґрунтовуючи, до фахової та не фахової аудиторії.

Загальні компетентності:

ЗК 1. Здатність діяти соціально відповідально та громадянсько свідомо.

ЗК 3. Прагнення до збереження навколишнього середовища.

ЗК 7. Здатність до адаптації та дії у новій ситуації.

ЗК 11. Здатність оцінювати та забезпечувати якість виконуваних робіт.

ЗК 12. Здатність проведення досліджень на відповідному рівні.

ЗК 14. Здатність зберігати та примножувати моральні, культурні, наукові цінності і досягнення суспільства на основі розуміння історії та закономірностей розвитку предметної області, її місця у загальній системі знань про природу і суспільство та у розвитку суспільства, техніки і технологій, використовувати різні види та форми активності для відпочинку та ведення здорового способу життя.

Спеціальні (фахові) компетентності

ФК 1. Здатність проводити санітарно-просвітницьку роботу серед населення з метою профілактики поширених захворювань, попередження небезпечних інфекційних, вірусних та паразитарних захворювань, а також з метою сприяння своєчасному виявленню та підтриманню прихильності до лікування цих захворювань згідно з їх медико-біологічними характеристиками та мікробіологічними особливостями.

ФК 3. Здатність здійснювати домедичну допомогу хворим та постраждалим.

ФК 11. Здатність використовувати у професійній діяльності знання нормативно-правових, законодавчих актів України та рекомендацій належних фармацевтичних практик.

Програмні результати навчання:

ПРН 1. Проводити професійну діяльність у соціальній взаємодії оснований на гуманістичних і етичних засадах; ідентифікувати майбутню професійну діяльність як соціально значущу для здоров'я людини.

ПРН 3. Дотримуватись норм санітарно-гігієнічного режиму та вимог техніки безпеки при здійсненні професійної діяльності.

ПРН 5. Позиціонувати свою професійну діяльність та особистісні якості на фармацевтичному ринку праці; формулювати цілі власної діяльності з урахування суспільних і виробничих інтересів.

ПРН 13. Проводити санітарно-просвітницьку роботу у фаховій діяльності.

ПРН 15. Надавати домедичну допомогу хворим при невідкладних станах та постраждалим у екстремальних ситуаціях.

ПРН 22. Планувати та реалізовувати професійну діяльність на основі нормативно-правових актів України.

ПРН 23. Сприяти збереженню здоров'я, зокрема профілактиці захворювань. Виконувати сумлінно свої професійні обов'язки, дотримуватися норм законодавства щодо просування та реклами лікарських засобів.

3. ЗМІСТ ПРОГРАМИ

Модуль 1.

Охорона праці та охорона праці в галузі

Змістовий модуль 1.

Законодавче забезпечення охорони праці на міжнародному, державному та галузевому рівнях

Конкретні цілі:

Засвоїти міжнародні норми в сфері охорони праці.

Визначити основні законодавчі та нормативно-правові акти з охорони праці.

Вирізняти основні вимоги до побудови і функціонування системи управління охороною праці (СУОП).

Проводити розслідування та облік нещасних випадків, хронічних професійних захворювань і аварій на виробництві.

Тема 1. Міжнародні норми в сфері охорони праці

Соціальне партнерство (соціальний діалог) в охороні праці. Соціальне партнерство як принцип законодавчого та нормативно-правового забезпечення охорони праці. Соціальний діалог в Європейському Союзі.

Охорона праці як невід’ємна складова соціальної відповідальності. Визначення та основні принципи соціальної відповідальності. Міжнародні норми соціальної відповідальності. Стандарт SA 8000 «Соціальна відповідальність». Міжнародний стандарт ISO 26000 «Настанова по соціальній відповідальності». Вимоги до забезпечення охорони праці в структурі соціальної відповідальності.

Законодавча основа Євросоюзу з питань охорони праці. Охорона праці - частина соціальної політики ЄС. Директиви ЄС з охорони праці. Рамкова директива 89/391/ЄС «Про введення заходів, що сприяють поліпшенню безпеки та гігієни праці працівників».

Трудові норми Міжнародної організації праці. Конвенції та Рекомендації МОП. Основні Конвенції МОП в галузі охорони праці.

Міжнародне співробітництво в сфері охорони праці. Основні напрямки співробітництва. Організація об’єднаних націй. Всесвітня організація охорони здоров’я. Міжнародна агенція з атомної енергії. Міжнародна організація праці. Європейський Союз. Співдружність незалежних держав.

Тема 2. Основні законодавчі та нормативно-правові акти з охорони праці. Організація охорони праці у фармацевтичній галузі як складова системи охорони праці в державі

Законодавчі та нормативно-правові акти з охорони праці у фармацевтичній галузі. Галузеві програми поліпшення стану безпеки, гігієни праці та виробничого середовища. Положення про організацію системи управління охороною праці у фармацевтичній галузі. Нормативна база аптечного закладу з охорони праці, порядок її формування і затвердження. Класифікація аптечних закладів та орієнтовний зміст функціональних обов’язків роботодавців і працівників у справі охорони праці. Гігієнічна характеристика негативних чинників виробничого середовища у фармацевтичній галузі. Зрушення у стані здоров’я та можливі професійні захворювання персоналу фармацевтичної галузі.

Тема 3. Система управління охороною праці

Основні вимоги до побудови і функціонування системи управління охороною праці (СУОП). Забезпечення функціонування та побудова СУОП в організації. Положення про СУОП, структура та зміст його розділів.

Елементи СУОП, міжнародний стандарт OHSAS 18001:2010. Політика в галузі охорони праці. Планування. Впровадження і функціонування СУОП. Перевірки і коригувальні дії. Аналіз з боку керівництва.

Примірний розподіл функціональних обов'язків з охорони праці керівників, посадових осіб і фахівців підприємства галузі. Пріоритет функцій забезпечення безпеки. Ефективність функціональної структури СУОП.

Планування заходів з охорони праці. Види планування та контролю стану охорони праці. Виявлення, оцінка та зменшення ризиків небезпечних подій. Облік і аналіз показників охорони праці. Плани локалізації і ліквідації аварійних ситуацій й аварій. Мета та основні параметри планів. Аналітична та оперативна частини Плану.

Інтегровані системи менеджменту в галузі охорони праці. Основні складові інтегрованої системи менеджменту. Функціональні та організаційні особливості.

Галузеві системи управління охороною праці. Мета та принципи функціонування. Організаційна та функціональна структури СУОПГ.

Регіональні системи управління охороною праці, мета, принципи та основні функції. Служби охорони праці місцевих державних адміністрацій та органів місцевого самоврядування.

Тема 4. Травматизм та професійні захворювання. Розслідування нещасних випадків

Мета та завдання розслідування нещасних випадків. Обов'язки роботодавця щодо розслідування нещасних випадків. Обставини, за яких проводиться розслідування.

Встановлення зв'язку нещасного випадку з виробництвом.

Розслідування та облік нещасних випадків, хронічних професійних захворювань і аварій на виробництві. Організація розслідування, склад комісій з розслідування, основні документи, порядок обліку і відповідальність за наслідки. Обов'язки роботодавця щодо організації розслідування, попередження їх повторення та відшкодування шкоди постраждалим.

Дослідження та профілактика виробничого травматизму. Звітність та інформація про нещасні випадки, аналіз їх причин. Основні причини виробничих травм та професійних захворювань. Розподіл травм за ступенем тяжкості. Методи дослідження виробничого травматизму.

Основні технічні та організаційні напрямки профілактики травматизму та професійної захворюваності в галузі.

Змістовий модуль 2.

Охорона праці у фармацевтичному секторі галузі охорони здоров'я

Конкретні цілі:

Трактувати особливості проектування, забудови, внутрішнього облаштування та санітарно-технічного забезпечення аптечних закладів.

Засвоїти вимоги безпеки до розміщення обладнання та утримання робочих місць аптечного закладу.

Пояснювати вимоги до охорони праці в процесі виготовлення, реалізації та зберігання лікарських засобів і виробів медичного призначення.

Характеризувати методику визначення соціально-економічної ефективності заходів з покращання умов та охорони праці у фармацевтичній галузі.

Засвоїти алгоритм і напрями забезпечення пожежної безпеки.

Пояснювати особливості проведення державного нагляду за охороною праці в галузі.

Характеризувати особливості соціального страхування фармацевтичних працівників.

Тема 5. Особливості проектування, забудови, внутрішнього облаштування та санітарно-технічного забезпечення аптечних закладів як складова заходів з охорони праці у фармації

Аналіз умов праці за показниками шкідливості та небезпечності чинників виробничого середовища, важкості та напруженості трудового процесу.

Вимоги безпеки до розміщення обладнання та утримання робочих місць. Вимоги безпеки до виробничих, офісних і допоміжних приміщень. Вимоги безпеки до лабораторних приміщень та обладнання для наукових досліджень. Актуальність, проблемність та особливості забудов аптечних закладів. Особливості проектування та погодження проектів забудов аптечних закладів. Порядок прийняття аптечних закладів в експлуатацію. Гігієнічні вимоги до внутрішнього планування, облаштування та санітарно-технічного забезпечення аптечних закладів. Вимоги безпеки праці під час експлуатації систем опалення, вентиляції і кондиціонування повітря. Вимоги безпеки і гігієни праці при використанні обчислювальної техніки і офісного обладнання.

Тема 6. Основи охорони праці в процесі виготовлення, реалізації та зберігання лікарських засобів і виробів медичного призначення

Актуальність, проблемність та особливості праці у аптечних закладах. Особливості формування колективу та роботи із персоналом аптечного закладу у відповідності до вимог з охорони праці. Основні вимоги з охорони праці до аптечних приміщень, зонувань аптечних приміщень, до основних технологічних процесів. Мікроклімат, вентиляція, освітлення, опалення, водопостачання та водовідведення у спорудах аптечних закладів як складова вимог з охорони праці. Правила приймання, зберігання та видачі аптечної продукції. Основні правила проведення утилізації та знищення неякісних ЛЗ як складова з охорони праці та довілля. Заходи та засоби, правового, спеціального, колективного, індивідуального захисту персоналу аптек як основа охорони праці у фармацевтичній галузі.

Тема 7. Методика визначення соціально-економічної ефективності заходів з покращання умов та охорони праці у фармацевтичній галузі

Організація наукових досліджень та основні наукові проблеми в галузі охорони праці. Наукова база охорони праці. Національний науково-дослідний інститут промислової безпеки та охорони праці, галузеві науково-дослідні інститути з питань охорони праці, відділи та лабораторії з питань охорони праці галузевих науково-дослідних інститутів. Кафедри охорони праці та інші підрозділи вищих навчальних закладів.

Соціально-економічне значення заходів та засобів з охорони праці у фармацевтичній галузі. Основний принцип розробки заходів з охорони праці та критерії оцінки їх соціально-економічної ефективності. Основний зміст розділу з охорони праці у Колективному договорі. Фонд соціального страхування від нещасних випадків на виробництві та професійних захворювань як складова з охорони праці та соціально-економічного захисту працюючих.

Тема 8. Пожежна безпека як складова охорони праці у фармацевтичній галузі

Алгоритм і напрями забезпечення пожежної безпеки галузевих об'єктів.

Заходи та засоби системи попередження пожежі, обґрунтування та вибір доцільних заходів і засобів попередження пожежі на галузевих об'єктах.

Заходи та засоби системи пожежного захисту на галузевих об'єктах. Обґрунтування вибору номенклатури і кількості засобів пожежогасіння. Автоматичні засоби пожежогасіння та димовидалення на об'єктах галузі. Протипожежне водопостачання. Пожежна сигналізація і зв'язок. Порядок створення і використання систем евакуації. Міри і засоби обмеження можливості і швидкості розповсюдження пожежі.

Система організаційно-режимних заходів з пожежної безпеки у галузі. Організація служби пожежної безпеки у галузі, її функції. Навчання працівників з питань пожежної безпеки. Пожежно-технічні комісії та добровільні пожежні дружини на галузевих об'єктах. Державний нагляд і відомчий контроль з питань пожежної безпеки на галузевих об'єктах.

Тема 9. Державний нагляд і громадський контроль за станом охорони праці в галузі

Органи державного нагляду за охороною праці в галузі та їх компетенція. Основні принципи державного нагляду (контролю) у сфері господарської діяльності.

Держгірпромнагляд. Права і відповідальність посадових осіб Держгірпромнагляду. Перелік питань для здійснення планових заходів державного нагляду у сфері промислової безпеки та охорони праці в галузі.

Особливості проведення державного нагляду за охороною праці в галузі. Види та основні параметри проведення наглядових заходів.

Тема 10. Соціальне страхування від нещасного випадку та професійного захворювання на виробництві

Завдання страхування від нещасного випадку. Принципи та види страхування.

Суб'єкти та об'єкти страхування. Види страхування. Страховий ризик і страховий випадок. Фонд соціального страхування від нещасних випадків. Правління Фонду. Виконавча дирекція Фонду. Страхові експерти з охорони праці, їх функції і повноваження. Фінансування страхових виплат, соціальних послуг та профілактичних заходів. Джерела фінансування Фонду. Страхові тарифи. Страхові виплати. Обов'язки та права суб'єктів страхування від нещасних випадків. Обов'язки Фонду. Права та обов'язки застрахованої особи. Права та обов'язки роботодавця як страхувальника. Особливості соціального страхування в галузі.

Орієнтовна структура залікових кредитів

Тема	Лекції	Практичні заняття	СРС
Змістовий модуль 1. Законодавче забезпечення охорони праці на міжнародному, державному та галузевому рівнях			
1. Міжнародні норми в сфері охорони праці	0,5	2	5
2. Основні законодавчі та нормативно-правові акти з охорони праці. Організація охорони праці у фармацевтичній галузі як складова системи охорони праці в державі	0,5	2	5
3. Система управління охороною праці	0,5	2	5
4. Травматизм та професійні захворювання. Розслідування нещасних випадків	0,5	2	5
Змістовий модуль 2. Охорона праці у фармацевтичному секторі галузі охорони здоров'я			
5. Особливості проектування, забудови, внутрішнього облаштування та санітарно-технічного забезпечення аптечних закладів як складова заходів з охорони праці у фармації	1	2	5
6. Основи охорони праці в процесі виготовлення, реалізації та зберігання лікарських засобів і виробів медичного призначення	1	4	5
7. Методика визначення соціально-економічної ефективності заходів з покращання умов та охорони праці у фармацевтичній галузі	0,5	2	5
8. Пожежна безпека як складова охорони праці у фармацевтичній галузі	0,5	2	5
9. Державний нагляд і громадський контроль за станом охорони праці в галузі	0,5	2	5
10. Соціальне страхування від нещасного випадку та професійного захворювання на виробництві	0,5	2	5
Підсумковий модульний контроль (залік)	-	2	10
Усього годин - 90	6	24	60
Кредитів ECTS – 3,0			

4. ТЕМАТИЧНИЙ ПЛАН ЛЕКЦІЙ

№ з/п	Тема	Кількість годин
1.	Тема 1-4. Міжнародні норми в сфері охорони праці. Основні законодавчі та нормативно-правові акти з охорони праці. Організація охорони праці у фармацевтичній галузі як складова системи охорони праці в державі. Система управління охороною праці. Травматизм та професійні захворювання. Розслідування нещасних випадків	2
2.	Тема 5-6. Особливості проектування, забудови, внутрішнього облаштування та санітарно-технічного забезпечення аптечних закладів як складова заходів з охорони праці у фармації. Основи охорони праці в процесі виготовлення, реалізації та зберігання лікарських засобів і виробів медичного призначення	2
3.	Тема 7-10. Пожежна безпека як складова охорони праці у фармацевтичній галузі. Державний нагляд і громадський контроль за станом охорони праці в галузі. Соціальне страхування від нещасного випадку та професійного захворювання на виробництві	2
	РАЗОМ	6

5. ТЕМАТИЧНИЙ ПЛАН ПРАКТИЧНИХ ЗАНЯТЬ

№ з/п	Тема	Кількість годин
1.	Міжнародні норми в сфері охорони праці	2
2.	Основні законодавчі та нормативно-правові акти з охорони праці. Організація охорони праці у фармацевтичній галузі як складова системи охорони праці в державі	2
3.	Система управління охороною праці	2
4.	Травматизм та професійні захворювання. Розслідування нещасних випадків	2
5.	Особливості проектування, забудови, внутрішнього облаштування та санітарно-технічного забезпечення аптечних закладів як складова заходів з охорони праці у фармації	2
6.	Основи охорони праці в процесі виготовлення, реалізації та зберігання лікарських засобів і виробів медичного призначення	2
7.		2
8.	Методика визначення соціально-економічної ефективності заходів з покращання умов та охорони праці у фармацевтичній галузі	2
9.	Пожежна безпека як складова охорони праці у фармацевтичній галузі	2
10.	Державний нагляд і громадський контроль за станом охорони праці в галузі	2
11.	Соціальне страхування від нещасного випадку та професійного захворювання на виробництві	2
12.	Підсумковий модульний контроль (залік)	2
	РАЗОМ	24

6. ПЛАН ПРАКТИЧНОЇ ПІДГОТОВКИ в спеціально обладнаних аудиторіях та лабораторіях «Навчальної аптеки»

- 1) поставка завдання та організація наукових досліджень з визначення професійних, виробничих ризиків, загроз на робочих місцях;
- 2) обґрунтування і впровадження безпечних технологій у галузі діяльності;
- 3) участь у розробці та впровадженні заходів щодо усунення причин нещасних випадків на виробництві;
- 4) впровадження організаційних і технічних заходів з метою поліпшення безпеки праці;
- 5) впровадження ефективного розподілу функцій, обов'язків і повноважень з охорони праці у колективі аптечного закладу;
- 6) розробка методичного забезпечення, проведення навчання та перевірка знань з питань охорони праці;
- 7) надання допомоги та консультації колегам з практичних питань охорони праці.

7. ТЕМАТИЧНИЙ ПЛАН САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ СТУДЕНТІВ

№ з/п	Види самостійної роботи	Кількість годин
I.	Підготовка до практичних занять	50
II.	<p>Підготовка доповіді за одним з проблемних питань:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Охорона праці як невід’ємна складова соціальної відповідальності. 2. Міжнародні норми соціальної відповідальності. Стандарт SA 8000 «Соціальна відповідальність». 3. Міжнародне співробітництво в сфері охорони праці. 4. Гігієнічна характеристика негативних чинників виробничого середовища у фармацевтичній галузі. 5. Забезпечення функціонування та побудова СУОП в організації. 6. Регіональні системи управління охороною праці, мета, принципи та основні функції. 7. Розслідування та облік нещасних випадків, хронічних професійних захворювань і аварій на виробництві. 8. Основні технічні та організаційні напрямки профілактики травматизму та професійної захворюваності в галузі. 9. Вимоги безпеки до лабораторних приміщень та обладнання для наукових досліджень. 10. Вимоги безпеки і гігієни праці при використанні обчислювальної техніки і офісного обладнання. 11. Основні правила проведення утилізації та знищення неякісних ЛЗ як складова з охорони праці та довкілля. 12. Організація наукових досліджень та основні наукові проблеми в галузі охорони праці. 13. Основний принцип розробки заходів з охорони праці та критерії оцінки їх соціально-економічної ефективності. 14. Обґрунтування вибору номенклатури і кількості засобів пожежогасіння. 15. Система організаційно-режимних заходів з пожежної безпеки у галузі. 16. Особливості проведення державного нагляду за охороною праці в галузі. 17. Обов’язки та права суб’єктів страхування від нещасних випадків. 	у т.ч. 10
III.	Підготовка до підсумкового модульного контролю (заліку)	10
	Разом	60

8. ПЕРЕЛІК ПИТАНЬ ДЛЯ ПІДСУМКОВОГО КОНТРОЛЮ

1. Соціальне партнерство (соціальний діалог) в охороні праці. Соціальне партнерство як принцип законодавчого та нормативно-правового забезпечення охорони праці. Соціальний діалог в Європейському Союзі.
2. Охорона праці як невід'ємна складова соціальної відповідальності. Визначення та основні принципи соціальної відповідальності.
3. Міжнародні норми соціальної відповідальності. Стандарт SA 8000 «Соціальна відповідальність». Міжнародний стандарт ISO 26000 «Настанова по соціальній відповідальності». Вимоги до забезпечення охорони праці в структурі соціальної відповідальності.
4. Законодавча основа Євросоюзу з питань охорони праці. Охорона праці - частина соціальної політики ЄС.
5. Директиви ЄС з охорони праці. Рамкова директива 89/391/ЄС «Про введення заходів, що сприяють поліпшенню безпеки та гігієни праці працівників».
6. Трудові норми Міжнародної організації праці.
7. Конвенції та Рекомендації МОП. Основні Конвенції МОП в галузі охорони праці.
8. Міжнародне співробітництво в сфері охорони праці. Основні напрямки співробітництва.
9. Організація об'єднаних націй. Всесвітня організація охорони здоров'я. Міжнародна агенція з атомної енергії. Міжнародна організація праці. Європейський Союз. Співдружність незалежних держав.
10. Законодавчі та нормативно-правові акти з охорони праці у фармацевтичній галузі.
11. Галузеві програми поліпшення стану безпеки, гігієни праці та виробничого середовища.
12. Положення про організацію системи управління охороною праці у фармацевтичній галузі.
13. Нормативна база аптечного закладу з охорони праці, порядок її формування і затвердження.
14. Класифікація аптечних закладів та орієнтовний зміст функціональних обов'язків роботодавців і працівників у справі охорони праці.
15. Гігієнічна характеристика негативних чинників виробничого середовища у фармацевтичній галузі.
16. Зрушення у стані здоров'я та можливі професійні захворювання персоналу фармацевтичної галузі.
17. Основні вимоги до побудови і функціонування системи управління охороною праці (СУОП).
18. Забезпечення функціонування та побудова СУОП в організації. Положення про СУОП, структура та зміст його розділів.
19. Елементи СУОП, міжнародний стандарт OHSAS 18001:2010.
20. Політика в галузі охорони праці. Планування.
21. Впровадження і функціонування СУОП. Перевірки і коригувальні дії. Аналіз з боку керівництва.
22. Примірний розподіл функціональних обов'язків з охорони праці керівників, посадових осіб і фахівців підприємства галузі.
23. Пріоритет функцій забезпечення безпеки. Ефективність функціональної структури СУОП.
24. Планування заходів з охорони праці. Види планування та контролю стану охорони праці.
25. Виявлення, оцінка та зменшення ризиків небезпечних подій. Облік і аналіз показників охорони праці.
26. Плани локалізації і ліквідації аварійних ситуацій й аварій. Мета та основні параметри планів. Аналітична та оперативна частини Плану.
27. Інтегровані системи менеджменту в галузі охорони праці. Основні складові інтегрованої системи менеджменту. Функціональні та організаційні особливості.

28. Галузеві системи управління охороною праці. Мета та принципи функціонування. Організаційна та функціональна структури СУОПГ.
29. Регіональні системи управління охороною праці, мета, принципи та основні функції.
30. Служби охорони праці місцевих державних адміністрацій та органів місцевого самоврядування.
31. Мета та завдання розслідування нещасних випадків.
32. Обов'язки роботодавця щодо розслідування нещасних випадків. Обставини, за яких проводиться розслідування.
33. Встановлення зв'язку нещасного випадку з виробництвом.
34. Розслідування та облік нещасних випадків, хронічних професійних захворювань і аварій на виробництві.
35. Організація розслідування, склад комісій з розслідування, основні документи, порядок обліку і відповідальність за наслідки.
36. Обов'язки роботодавця щодо організації розслідування, попередження їх повторення та відшкодування шкоди постраждалим.
37. Дослідження та профілактика виробничого травматизму.
38. Звітність та інформація про нещасні випадки, аналіз їх причин.
39. Основні причини виробничих травм та професійних захворювань. Розподіл травм за ступенем тяжкості.
40. Методи дослідження виробничого травматизму.
41. Основні технічні та організаційні напрямки профілактики травматизму та професійної захворюваності в галузі.
42. Аналіз умов праці за показниками шкідливості та небезпечності чинників виробничого середовища, важкості та напруженості трудового процесу.
43. Вимоги безпеки до розміщення обладнання та утримання робочих місць.
44. Вимоги безпеки до виробничих, офісних і допоміжних приміщень.
45. Вимоги безпеки до лабораторних приміщень та обладнання для наукових досліджень.
46. Актуальність, проблемність та особливості забудов аптечних закладів.
47. Особливості проектування та погодження проектів забудов аптечних закладів.
48. Порядок прийняття аптечних закладів в експлуатацію.
49. Гігієнічні вимоги до внутрішнього планування, облаштування та санітарно-технічного забезпечення аптечних закладів.
50. Вимоги безпеки праці під час експлуатації систем опалення, вентиляції і кондиціонування повітря.
51. Вимоги безпеки і гігієни праці при використанні обчислювальної техніки і офісного обладнання.
52. Актуальність, проблемність та особливості праці у аптечних закладах.
53. Особливості формування колективу та роботи із персоналом аптечного закладу у відповідності до вимог з охорони праці.
54. Основні вимоги з охорони праці до аптечних приміщень, зонувань аптечних приміщень, до основних технологічних процесів.
55. Мікроклімат, вентиляція, освітлення, опалення, водопостачання та водовідведення у спорудах аптечних закладів як складова вимог з охорони праці.
56. Правила приймання, зберігання та видачі аптечної продукції.
57. Основні правила проведення утилізації та знищення неякісних ЛЗ як складова з охорони праці та довкілля.
58. Заходи та засоби, правового, спеціального, колективного, індивідуального захисту персоналу аптек як основа охорони праці у фармацевтичній галузі.

59. Організація наукових досліджень та основні наукові проблеми в галузі охорони праці.
60. Наукова база охорони праці. Національний науково-дослідний інститут промислової безпеки та охорони праці, галузеві науково-дослідні інститути з питань охорони праці, відділи та лабораторії з питань охорони праці галузевих науково-дослідних інститутів.
61. Соціально-економічне значення заходів та засобів з охорони праці у фармацевтичній галузі.
62. Основний принцип розробки заходів з охорони праці та критерії оцінки їх соціально-економічної ефективності.
63. Основний зміст розділу з охорони праці у Колективному договорі.
64. Алгоритм і напрями забезпечення пожежної безпеки галузевих об'єктів.
65. Заходи та засоби системи попередження пожежі, обґрунтування та вибір доцільних заходів і засобів попередження пожежі на галузевих об'єктах.
66. Заходи та засоби системи пожежного захисту на галузевих об'єктах. Обґрунтування вибору номенклатури і кількості засобів пожежогасіння.
67. Автоматичні засоби пожежогасіння та димовидалення на об'єктах галузі. Протипожежне водопостачання. Пожежна сигналізація і зв'язок.
68. Порядок створення і використання систем евакуації. Міри і засоби обмеження можливості і швидкості розповсюдження пожежі.
69. Навчання працівників з питань пожежної безпеки. Пожежно-технічні комісії та добровільні пожежні дружини на галузевих об'єктах.
70. Державний нагляд і відомчий контроль з питань пожежної безпеки на галузевих об'єктах.
71. Органи державного нагляду за охороною праці в галузі та їх компетенція.
72. Держгірпромнагляд. Права і відповідальність посадових осіб Держгірпромнагляду. Перелік питань для здійснення планових заходів державного нагляду у сфері промислової безпеки та охорони праці в галузі.
73. Особливості проведення державного нагляду за охороною праці в галузі. Види та основні параметри проведення наглядових заходів.
74. Фонд соціального страхування від нещасних випадків. Страхові експерти з охорони праці, їх функції і повноваження.
75. Фінансування страхових виплат, соціальних послуг та профілактичних заходів. Права та обов'язки застрахованої особи. Права та обов'язки роботодавця як страхувальника. Особливості соціального страхування в галузі.

9. ФОРМИ КОНТРОЛЮ

Протягом вивчення дисципліни всі види діяльності студента підлягають контролю, як поточному (на кожному занятті), так і підсумковому (під час контрольних заходів).

Підсумковий контроль – це діагностика засвоєння студентом матеріалу модулю (залікового кредиту). Вивчення дисципліни закінчується підсумковим контролем у вигляді заліку.

Поточний контроль здійснюється на кожному практичному занятті відповідно конкретним цілям теми та під час індивідуальної роботи викладача зі студентом для тих питань, які студент опрацьовує самостійно і вони не належать до структури практичного заняття.

Максимальна кількість балів, що присвоюється студентам при засвоєнні модулю (залікового кредиту) – 100, в т. ч. за поточну навчальну діяльність – 60 балів, за результатами модульного контролю – 40 балів. Оцінка за дисципліну має визначення за системою ECTS. За традиційною шкалою, прийнятою в Україні, конвертується в зараховано / незараховано.

Рейтингова система оцінки знань студентів

Модуль 1		
Змістовий модуль 1	Змістовий модуль 2	Підсумковий контроль
30	30	40
100		

Максимальна кількість балів, що присвоюється студентам при засвоєнні модулю (залікового кредиту) – 100, в т. ч. за поточну навчальну діяльність – 60 балів, за результатами модульного контролю – 40 балів. Оцінка за дисципліну виставляється шляхом додавання балів за поточний і підсумковий контроль і має визначення за системою ECTS та за традиційною шкалою, прийнятою в Україні.

Оцінювання поточної навчальної діяльності

При засвоєнні кожної теми модулю за поточну навчальну діяльність студента виставляються оцінки за бальною шкалою, у межах визначеної для теми кількості балів.

Модуль 1 (поточний контроль)											Сума
Змістовий модуль 1					Змістовий модуль 2						
30					30						
T1	T2	T3	T4	ІНДЗ	T5	T6	T7	T8	T9	T10	
5	5	5	5	10	5	5	5	5	5	5	60

Максимальна та мінімальна кількість балів, які студент може отримати за вивчення поточної теми, розраховані в залежності від кількості тем таким чином, що максимальна кількість балів за змістовий модуль, з додаванням балів за самостійну роботу, дорівнює 30, мінімальна – 18.

Після закінчення вивчення модулю, поточна навчальна діяльність оцінюється шляхом додавання кількості балів, набраних студентом за змістові модулі. Максимальна кількість, яку може набрати студент при вивченні модулю, з додаванням балів за самостійну роботу, дорівнює 60 балам і ділиться пропорційно кількості змістових модулів. Мінімальна кількість, яку може набрати студент при вивченні модулю, з додаванням балів за індивідуальну самостійну роботу, дорівнює 36 балам і ділиться пропорційно кількості змістових модулів..

Підсумковий контроль здійснюється по завершенню вивчення модуля. До підсумкового контролю допускаються студенти, які виконали всі види робіт, передбачених робочою програмою, та набрали кількість балів, не меншу за мінімальну. Форма проведення підсумкового контролю стандартизована і включає контроль практичної підготовки. Максимальна кількість балів підсумкового контролю дорівнює 40. Підсумковий модульний контроль вважається зарахованим, якщо студент набрав не менше 24 балів.

Бали за підсумковий модульний контроль

Бали	Традиційна шкала
36-40	відмінно (зараховано)
31-35	добре (зараховано)
25-30	задовільно (зараховано)
0-24	незадовільно (незараховано)

Оцінювання дисципліни

Оцінка А, В, С, D, Е виставляється лише студентам, яким зараховані усі модулі з дисципліни. Кількість балів, яку студент набрав з дисципліни, визначається як середнє арифметичне кількості балів з модулів дисципліни.

Конвертація кількості балів з дисципліни у оцінки за шкалою ECTS та національною шкалою

Бали	Національна оцінка	ECTS
90–100	Зараховано	A
82–89	Зараховано	B
75–81	Зараховано	C
67–74	Зараховано	D
60–66	Зараховано	E
35–59	Незараховано	FX
1–34	Не допущений	F

Оцінка з дисципліни FX, F виставляється студентам, яким не зараховано хоча б один модуль з дисципліни після завершення її вивчення.

Оцінка FX виставляється студентам, які набрали мінімальну кількість балів за поточну навчальну діяльність, але не склали підсумковий контроль. Вони мають право на повторне складання не більше 2 разів під час канікул та впродовж 2 (додаткових) тижнів після закінчення семестру за графіком, затвердженим ректором.

Студенти, які одержали оцінку F по завершенню вивчення дисципліни (не виконали навчальну програму хоча б з одного модулю, або не набрали за поточну навчальну діяльність з модулю мінімальну кількість балів) повинні пройти повторне навчання за індивідуальним навчальним планом.

10. ПЕРЕЛІК НАВЧАЛЬНО-МЕТОДИЧНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

Законодавчі та нормативно-правові акти:

1. Закон України „Про охорону праці“ від 14.10.92. із змінами від 21.11.02.
2. Закон України „Про забезпечення санітарного та епідемічного благополуччя населення“ № 4004-ХІІ від 24.02.94.
3. Закон України „Про колективні договори та угоди” № 1874 від 24.12.95.
4. Закон України „Про страхові тарифи на загальнообов’язкове державне соціальне страхування від нещасного випадку на виробництві та професійного захворювання, які спричинили втрату працездатності“ № 1423 від 13.09.2000.
5. *Основи законодавства України про охорону здоров’я // Відомості Верховної Ради України.* – 1993. – № 4.
6. *Кодекс законів України про працю.*
7. *Указ Президента України № 643/2001 „Національна програма боротьби із захворюваністю на туберкульоз“.*
8. *Постанова Кабінету Міністрів України від 26.10.2001 № 1403 „Про затвердження Програми розвитку донорства крові та її компонентів на 2002-2007 роки“.*
9. *Постанова Кабінету Міністрів України від 10.01.2002 № 14 „Про затвердження Міжгалузевої комплексної програми „Здоров’я нації“ на 2002-2011 роки“.*
10. *Постанова Кабінету Міністрів України від 11.07.2001 № 790 „Програма профілактики ВІЛ-інфекції в Україні“.*
11. *Постанова Кабінету Міністрів України „Порядок розслідування та ведення обліку нещасних випадків, професійних захворювань і аварій на виробництві“ № 1112 від 25.08.04.*
12. *Наказ Держнаглядохоронпраці України „Типове положення про порядок проведення навчання і перевірки знань з питань охорони праці“ № 15 від 26.01.05.*
13. *Наказ Держнаглядохоронпраці України „Перелік робіт з підвищеною небезпекою“ № 15 від 26.01.05.*
14. *Наказ Держнаглядохоронпраці України „Типове положення про службу охорони праці“ № 255 від 15.11.04.*
15. *Наказ МОН України „Положення про організацію роботи з охорони праці учасників навчально-виховного процесу в установах і закладах освіти“ № 563 від 01.08.01.*
16. *Наказ Міністерства праці та соціальної політики України „Про затвердження форми трудового договору між працівниками і фізичною особою та порядку реєстрації трудового договору між працівниками і фізичною особою“ № 260 від 08.06.01.*
17. *Положення про службу охорони праці системи Міністерства охорони здоров’я України „Про введення оперативного контролю за станом охорони праці в установах, закладах та на підприємствах системи МОЗ України“.*
18. *НАОП 9.1.50 - 1.02 - 59 „Правила з санітарії при роботі в протитуберкульозних установах системи Міністерства охорони здоров’я СРСР“.*
19. *НАОП 9.1.50 - 1.04 - 64 „Правила обладнання і експлуатації приміщень патологоанатомічних відділень і моргів (патогістологічних і судово-гістологічних лабораторій) лікувально-профілактичних і судово-медичних установ, інститутів та навчальних закладів“.*
20. *НАОП 9.1.50 - 1.06 - 70 (НПАОП 85.11 - 1.06 - 70) „Правила обладнання, експлуатації та техніки безпеки фізіотерапевтичних відділень (кабінетів)“.*
21. *НАОП 9.1.50 - 1.07 - 76 „Правила обладнання, експлуатації та виробничої санітарії при роботі в аптеках“.*
22. *НАОП 9.1.50 - 1.08 - 79 (НПАОП 85.14 - 1.08 - 79) „Правила з охорони праці працівників дезінфекційної справи та з утримання дезінфекційних станцій, дезінфекційних відділів, відділень профілактичної дезінфекції санітарно-епідеміологічних станцій, окремих дезінфекційних установок“.*
23. *НАОП 9.1.50 - 1.09 - 81 (НПАОП 85.14 - 1.09 - 81) „Правила устройства, техники безопасности, производственной санитарии, противоэпидемического режима и личной гигиены*

при роботі в лабораторіях (відділеннях, отделах) санітарно-епідеміологічних установ системи Міністерства здоров'я СРСР“.

24. *НАОП 9.1.50 - 1.10 - 84 (НПАОП 85.11 - 1.10 - 84)* „Правила з техніки безпеки при експлуатації виробів медичної техніки в установах охорони здоров'я. Загальні вимоги“.

25. *НАОП 9.1.50 - 1.12 - 83 (СанПиН 2956а-83) (НПАОП 85.13 - 1.12 - 83)* „Санітарні правила устрою, обладнання, експлуатації амбулаторно-поліклінічних установ стоматологічного профілю, охорони праці та особистої гігієни персоналу“.

26. *НАОП 9.1.50 - 1.13 - 59 (НПАОП 85.11 - 1.13 - 59)* „Правила обладнання і експлуатації інфекційних установ (інфекційних відділень, палат), а також охорони праці персоналу цих установ“.

27. *НАОП 9.1.50 - 1.15 - 69* „Санітарні правила проектування, обладнання, експлуатації та утримання виробничих і лабораторних приміщень, які призначені для проведення робіт з ртуттю, її сполуками та приладами“.

28. *НАОП 9.1.50 - 2.01 - 70 (ОСТ 42 - 21 - 11 - 81)* „Кабінети і відділення променевої терапії. Вимоги безпеки“.

29. *НАОП 9.1.50 - 2.02 - 3 (ОСТ 42 - 21 - 15 - 83)* „Кабінети рентгенодіагностичні. Вимоги безпеки“.

30. *НАОП 9.1.50 - 2.08 - 86 (ОСТ 42 - 21 - 16 - 86)* „Відділення, кабінети фізіотерапії. Загальні вимоги безпеки“.

31. *НАОП 9.1.50 - 3.01 - 88 (НПАОП 85.0 - 3.01 - 88)* „Галузеві норми безплатної видачі спецодягу, спецвзуття та інших засобів індивідуального захисту, а також норм санітарного одягу і санітарного взуття працівникам установ, підприємств і організацій системи охорони здоров'я“.

32. *НАОП 9.1.50 - 5.01 - 88* „Типова інструкція з охорони праці при проведенні робіт з лазерними апаратами“.

33. *НАОП 9.1.50 - 5.02 - 88* „Типова інструкція з охорони праці для персоналу операційних блоків“.

34. *НАОП 9.1.50 - 5.04 - 85* „Типова інструкція з техніки безпеки і виробничої санітарії для персоналу радіодіагностичних підрозділів лікувально-профілактичних установ“.

35. *НАОП 9.1.50 - 5.05 - 84* „Типова інструкція з техніки безпеки і виробничої санітарії для персоналу рентгенодіагностичних кабінетів лікувально-профілактичних установ системи міністерства охорони здоров'я СРСР“.

36. *НАОП 9.1.50 - 5.07 - 85* „Типова інструкція з техніки безпеки при обслуговуванні і ремонті будинків та споруд“.

37. *НАОП 9.1.50 - 5.08 - 85* „Типова інструкція з техніки безпеки при роботі в стерилізаційних установках“.

38. *НАОП 9.1.50 - 6.03 - 88 (ГМВ 42 - 21 - 26 - 88)* „Галузеві методичні вказівки. Відділення гіпербаричної оксигенації. Правила експлуатації і ремонту“.

39. *НАОП 9.1.50 - 6.04 - 91* „Методичні рекомендації щодо поліпшення умов праці медичних працівників, які зайняті ультразвуковою діагностикою“.

Основна:

40. Жуковина О.В., Зайцев О.І. Охорона праці у фармацевтичній галузі: Навч. посіб. для мед. ВНЗ III-IV р.а. – К.: Медицина, 2009. – 432 с.

Додаткова:

41. Ткачук К. Н., Зацарний В. В., Каштанов С.Ф. та ін. Охорона праці та промислова безпека: Підручник. – К.: Лібра, 2010. – 559 с.

42. Протоєрейський О. С., Запорожець О. І. Охорона праці в галузі: Навч. посіб. – К.: Книжкове вид-во НАУ, 2005. – 268 с.

43. Основи охорони праці: Підручник / За ред. проф. В.В.Березуцького – Х.: Факт, 2005. – 480 с.

44. Третьяков О.В., Зацарний В.В., Безсонний В.Л. Охорона праці: Навчальний посібник з

тестовим комплексом на CD/ за ред. К.Н. Ткачука. – К.: Знання, 2010. – 167 с. + компакт-диск.

45. Охорона праці в будівництві: Навч. посіб. посібник / за редакцією Коржика Б.М. і Іванова В.М. – Харків: Форт, 2010. – 388 с.

46. Ткачук К.Н., Мольчак Я.О., Каштанов С.Ф., Полукаров О.І. та ін. Управління охороною праці: Навчальний посібник. – Луцьк: 2012. – 287 с.

47. Ткачук К.Н., Єсипенко А.С., Филипчук В.Л., Полукаров О.І. та ін. Система державного нагляду за промисловою безпекою та охороною праці: Навчальний посібник. – Рівне: 2012. – 384 с.

48. Ткачук К.Н., Калда Г.С., Каштанов С.Ф., Полукаров О.І. та ін. Психологія праці та її безпеки: Навчальний посібник. – Хмельницький: 2011. – 135 с.

49. Ткачук К.Н., Филипчук В.Л., Каштанов С.Ф., Зацарний В.В., Полукаров О.І. та ін. Виробнича санітарія: Навчальний посібник. – Рівне: 2012. – 443 с.

Інформаційні ресурси:

1. <http://www.rada.kiev.ua>

Верховна Рада України.

2. <http://www.kmu.gov.ua/>

Кабінет Міністрів України.

3. <http://www.mon.gov.ua>, www.osvita.com

Міністерство освіти і науки, молоді та спорту України

4. <http://www.menr.gov.ua/>

Міністерство екології та природних ресурсів України .

5. <http://www.mns.gov.ua/>

Міністерство України з питань надзвичайних ситуацій та у справах захисту населення від наслідків Чорнобильської катастрофи.

6. <http://www.rainbow.gov.ua/>

Рада національної безпеки і оборони України <http://www.nato.int/>

7. <http://www.nato.int/>

Північноатлантичний альянс (НАТО)

8. <http://www.100top.ru/news/>

Новини про поточні події у світі, в т. ч. про надзвичайні ситуації.

9. <http://www.scgis.ru/russian/>

Сайт, присвячений землетрусам та сейсмічному районуванню території .

10. <http://chronicl.chat.ru/>

Сайт, присвячений надзвичайним ситуаціям природного характеру .

11. <http://www.erriu.ukrtel.net/index.htm>.

Український інститут досліджень навколишнього середовища і ресурсів при Раді національної безпеки і оборони України

12. <http://www.dnopr.kiev.ua>

Офіційний сайт Державного комітету України з промислової безпеки, охорони праці та гірничого нагляду (Держгірпромнагляду).

13. <http://base.safework.ru/iloenc>

Енциклопедія по охране и безопасности труда МОТ.

14. <http://base.safework.ru/safework>

Библиотека безопасного труда МОТ.

15. <http://www.budinfo.com.ua>

Портал «Украина строительная: строительные компании Украины, строительные стандарты: ДБН ГОСТ ДСТУ».